

ISSN 2181-2764
2025

SHARQ FILOLOGIYASI JURNALI

ВОСТОЧНЫЙ ФИЛОЛОГИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ORIENTAL JOURNAL OF PHILOLOGY

Oriental Journal of Philology**ORIENTAL JOURNAL OF PHILOLOGY**

journal homepage:

<http://www.supportscience.uz/index.php/ojp/about>**PROSE LITERATURE IN JAPAN AND THE DESCRIPTION OF ITS GENRES IN THE SECOND HALF OF THE 18TH CENTURY – MID-19TH CENTURY*****Gulnora Kosimova****Tashkent State University of Oriental Studies**Senior Lecturer, Higher School of Japanese Studies, PhD**Tashkent, Uzbekistan***ABOUT ARTICLE**

Key words: townsmen literature, gesaku, literature of the Tokugawa period, sharebon, kibyoshi, kokkeibon, ninjyobon, yomihon, gokan.

Received: 23.12.25**Accepted:** 24.12.25**Published:** 25.12.25

Abstract: This article deals with the prose literature that existed in Japan in the second half of the eighteenth and middle of the nineteenth centuries under the name gesaku and its artistic features. The article describes urban literature and the factors of its development in the context of the socio-political and cultural life of the country. It then gives a description of gesaku literature and a classification of its genres. On this basis, a number of genres of gesaku literature, such as shyarebon, kibyoshi, kokkeibon, ningyebon, yomihon, and gokan, are analyzed in general and their artistic features are identified. Particular attention is paid to the artistic and ideological aspects of the works belonging to each genre, and conclusions are drawn about the essence of gesaku literature and its place in the history of Japanese literature as a whole.

XVIII АСР ИККИНЧИ ЯРМИ-ХІХ АСР ЎРТАЛАРИДА ЯПОН НАСРИЙ АДАБИЁТИ ВА УНИНГ ЖАНРЛАРИ ТАВСИФИ***Гулнора Қосимова****Тошкент давлат шарқишунослик университети**Японишунослик олий мактаби катта ўқитувчиси, PhD**Тошкент, Ўзбекистон***МАҚОЛА ҲАҚИДА**

Калит сўзлар: шаҳар адабиёти, гэсаку, Токугава даври адабиёти, шярэбон, кибёши, коккэибон, нинжэбон, ёмихон, гокан.

Аннотация: Мазкур мақолада “гэсаку” номи билан XVIII аср иккинчи ярми ва XIX аср ўрталарида Японияда мавжуд бўлган насрий адабиёт ва унинг ўзига хос бадий хусусиятлари ҳақида сўз

боради. Мақолада шаҳар адабиёти ҳамда унинг ривожланиш омиллари мамлакат ижтимоий, сиёсий ва маданий ҳаётида кечган жараёнлар контекстида ёритилади. Сўнг, гэсаку адабиётининг тавсифи, жанрларининг таснифи келтирилади. Шу асосида “шярэбон”, “кибёши”, “коккэибон”, “нинжэбон”, “ёмихон” ва “гокан” каби гэсаку адабиётининг бир қатор жанрлари умумий таҳлил этилиб, уларнинг ўзига хос бадиий хусусиятлари очиқ берилади. Бунда ҳар бир жанрга тегишли асарларнинг бадиий-ғоявий жиҳатларига алоҳида урғу берилиб, гэсаку адабиётининг моҳияти ва унинг бутун япон адабиёти тарихидаги ўрни масаласи бўйича тегишли хулосалар чиқарилади.

ЯПОНСКАЯ ПРОЗА И ОПИСАНИЕ ЕЁ ЖАНРОВ ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ XVIII — СЕРЕДИНЕ XIX ВЕКА

Гулнора Косимова

Ташкентский государственный университет востоковедения

Старший преподаватель, Высшая школа японского языка, PhD

Ташкент, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: городская литература, гэсаку, литература периода Токугава, шярэбон, кибёши, коккэибон, нинжэбон, ёмихон, гокан.

Аннотация: В данной статье речь идёт о прозаической литературе, существовавшей в Японии во второй половине XVIII-середине XIX веков под названием «гэсаку», и ее художественных особенностях. В статье описывается городская литература и факторы ее развития в контексте общественно-политической и культурной жизни страны. Затем дается описание литературы гэсаку и классификация ее жанров. На основе этого в целом анализируется ряд жанров литературы гэсаку, таких как шярэбон, кибёши, коккэибон, нинжэбон, ёмихон и гокан, и выявляются их художественные особенности. Особое внимание уделяется художественно-идеологическим аспектам произведений, относящихся к каждому жанру, и делаются выводы о сущности литературы гэсаку и ее месте в истории японской литературы в целом.

Япония тарихининг саҳифаларида Токугава ёки Эдо даври (1603-1868) номи остида сақланиб қолган даврда кунчиқар мамалакат адабиёти шаҳарларда истиқомат қилувчи жамият орасида оммалашиб, аста-секин ўзининг элитарлик хусусиятини йўқотди. Токугава ҳокимияти томонидан аҳолининг барча қатламлари таълим олиши мумкин бўлган давлат ва хусусий мактабларнинг жорий этилиши, тижорат босмаҳоналар фаолиятининг йўлга қўйилиши ва қўллаб-қувватланишини бунинг асосий омилларидан саналади.

Ўтмиш даврлардан фарқли ўлароқ, оддий халқ орасида саводхонликнинг ўсиб бориши учинчи қатламдан етишиб чиққан янги ёзувчилар ва китобхонлар аудиториясини юзага келтирди. Адабиёт мазкур даврда зодагон қатлам эмас, балки саводхон собиқ самурайлар ҳамда шаҳарлик учинчи қатлам вакиллари томонидан яратилди ва ривожлантирилди. “Чёнинг бунгаку” (тарж. “шаҳарликлар адабиёти”) атамаси билан юритиладиган мазкур давр адабиёти жанр нуктаи назаридан ранг-баранглиги, бир қатор истеъдодли ижодкорларни етиштириб берганлиги билан япон адабиёти тарихида алоҳида ўринга эга.

Токугава ёки Эдо даври адабиётига тегишли тадқиқотларга мурожаат қилар эканмиз, асосан XVII асрда юзага келган адабий жанрлар (шеърятда “хайкай”, насрда “укиёзоши”, театр ва драматургия соҳасида “кабуки”, “жёрури”), XVII асрда фаолият олиб борган ижодкорлар (шоир Мацуо Башё, ёзувчи Ихара Сайкаку, драматург Чикамацу Монзаэмон) ижоди кенг қамровли равишда ва изчил ўрганилганлигини кузатамиз. Тадқиқотчиларнинг эътиборидан нисбатан четда қолиб кетадиган XVIII ва XIX аср ўрталаридаги япон адабиётига келсак, япон ва ғарб адабиётшуносларининг санокли тадқиқот ишларинигина тилга олиш мумкин холос. Шу нуктаи назардан, ушбу даврнинг адабиёти, хусусан, насрий адабиёти ва унинг ўзига хос жиҳатларини ёритиб бериш мақсадга мувофиқ.

XVIII аср иккинчи ярми ва XIX аср ўрталарига тегишли ва асосан жонли халқ, сўзлашув тилида яратилган насрий асарларнинг барчаси “гэсаку” (тарж. “ҳажвий, енгил, жиддий бўлмаган адабиёт”) умумлаштирувчи атамаси билан юритилади. Ушбу атама илк бора XVIII аср охирида, ижодий фаолиятнинг турли соҳаларида мувафаққиятга эришган истеъдодли Хирага Гэннай (1729-1779) томонидан, ўзининг жёрури қўғирчоқ театрига ёзилан 「心霊矢口渡」 (“Ягучи кечувидаги мўжиза”, 1770) номли пьесасига нисбатан қўлланилган ва адабий истеъмолга олиб кирилган.

Самурайлар оиласидан бўлган Гэннай ҳаваскор драматург сифатида ижод қилар экан, кенг оммага бағишланган мазкур пьесасини ўзининг жиддий асарларидан ажратишни зарур деб топди. Шу сабаб, уни “гэсаку”, яъни “жиддий бўлмаган, енгил”, кулгили, ҳажвий асар дея тавсифлаган эди. Ушбу ўринда “жиддий бўлмаган, енгил” сўзлари пьесанинг мазмунига эмас, балки муаллифнинг ўз асарига бўлган муносабатига нисбатан қўллаганилган эди. Ўзи

ва асари ўртасида муайян масофани белгилаган ҳолда, Гэннай “жиддий” қабул қила олмайдиган асари учун ҳеч қандай жавобгарликни олмаган ҳаваскор сифатида гавдаланади. Шунини таъкидлаш жоизки, ушбу ҳолат ўша даврдаги аксарият ижодкорларнинг фаолиятида кузатилган. Шундай бўлишига қарамай, XVIII асрнинг охиридан бошлаб “гэсаку” атамаси нафақат ҳаваскор ижодкорларнинг асарларига, балки ҳақиқий профессионал ёзувчилар томонидан яратилган барча насрий асарларга нисбатан қўлланила бошлади. “Гэсаку” адабиёти доирасининг кенглиги нафақат кулгили расмлар билан безатилган кичик ҳажмли китоблардан тортиб, то конфуцийлик одоб-ахлоқ қоидалари, тамойилларини мадҳ этувчи йирик тарих романларни ўзида қамраб олганлиги, балки чаласавод оддий халқ билан бир қаторда сарой аъёнлари, зодагон қатлам вакиллари билан ташкил топган кўп сонли аудоторияси билан ҳам изоҳланган.

Жанр жиҳатидан ранг-баранг “гэсаку” ўзида XVIII аср иккинчи ярми ва XIX аср ўрталаридаги япон насрининг “шярэбон”, “кибёши”, “коккэибон”, “нинжэбон”, “ёмихон”, “гокан” каби жанрларини мужассамлаштиради. Илк гэсаку адабиётининг асосий жанрлари ҳақида гап борганда дастлаб, “шярэбон” ва “кибёши” кабиларга тўхталиш жоиз.

“Шярэбон” (тарж. “кулгили китоблар”) 1745-1830-йиллар давомида яратилган ва шаҳарликларнинг севимли мавзуларидан бири бўлган ““қувноқ қўчалар”даги ҳаёт” ҳақида ҳикоя қилувчи асарларнинг умумий номи ҳисобланади. Илк шярэбон намуналари Камигата худудида юзага келган бўлиб, 「金瓶梅」 (“Олтин гулдондаги олхўри гуллари”, XVI) каби хитойча асарларнинг қолипи асосида яратилган.

Ушбу давр адабиётида муҳим ўрин эгалаган ҳазил-мутойиба, кулгу айниқса мазкур жанрдан бошлаб тўлиқ намоён бўла бошлаган эди. Шярэбон намуналарида фаолияти ҳокимият томонидан расмий руҳсат этилган “қувноқ қўчалар” ва уларнинг доимий мижозлари (аксарият ҳолларда бойиб кетган шаҳарлик эркак) тасвирланиб, ушбу жойларнинг ўзига хос қонун-қоидалари ва “одоб-ахлоқ меъёрлари”ни бузганлар кулгу остига олинади. Айниқса, ўзларини “южэ ларнинг қўнглини олиш бўйича чуқур тажрибага эга билагон” қилиб кўрсатаётган қаҳрамонларнинг шахсияти, ташқи кўриниши ва хатти-ҳаракатлари кулгили оҳангларда тасвирланади. Шярэбон муаллифлари китобхонларини қаҳрамонлар мавжуд бўлган муҳитга олиб кириш мақсадида асарларида диалог каби тавсифлаш воситаларидан унумли фойдаланганликлари кузатилади. Мазкур жанрда адиб Санто Кёдэн (1761-1816) сермахсул ижод қилган бўлиб, унинг қаламига мансуб 「通言総籙」 (“Роҳат ва лаззатларнинг буюк уйи”, 1787), 「傾城買四十八手」 (“Южёларни сотиб олишнинг кирк саккиз усули”, 1790), 「娼妓絹籠」 (“Южённинг шойи енги, 1791) каби асарларни шярэбон намуналарининг энг мукаммали сифатида тилга олиш мумкин.

XVIII асрнинг 60-йилларидан шаҳарликлар орасида шярэбон билан бир қаторда мазмуни ва шаклидан эмас, айнан муқовасининг рангидан келиб чиққан ҳолда “кибёши” (тарж. “сарик муқовали китоблар”), “аохон” (тарж. “ҳаво ранг муқовали китоблар”) каби номли жанрларга ажратилган асарлар шуҳрат қозонди. Кибёши намуналари аксарият ҳолларда шярэбон муаллифлари томонидан яратилган бўлсада, уларнинг ҳар иккиси бир-биридан фарқлашувчи жанр сифатида қарор топди. Мазкур жанр ўзида рангли расм, яъни иллюстрациялар билан тўлдирилган, хажвий характердаги расмли китобларни мужассамлаштирган. Китоб саҳифаларини безовчи расом ролини кўп ҳолларда муаллифнинг ўзи бажарган бўлиб, ушбу расмлар асарнинг шуҳратга эришишида бадиий матн билан бир даражада аҳамият касб этган. Аксарият кибёшилар шярэбон каби “қувнок кўчалар” ҳаёти, урф-одатлари каби мавзуларга бағишланган бўлсада, уларнинг орасида хитой ва япон мумтоз асарларига пародия сифатида яратилган, қадимги афсонавий ва тарихий қаҳрамонларни кулги остига олувчи намуналари ҳам кўпчиликни ташкил этган. Уларда муаллиф дабдаба ва очкўзлик мисолларини ҳавж билан акс эттирибгина қолмай, шу каби салбий иллатларни эгаси бўлган айрим сиёсат арбобларини ҳам ўткир кулги билан танқид қилади. Кибёши асарларининг саҳифаларини вароқлаганда, одатда ҳар бир саҳифа бўш жой қолмайдиган даражада расм, баён матни ва персонажларнинг диалоглари билан тўлдирилганлигига гувоҳ бўлиш мумкин. Кибёшининг ушбу таркибий унсурлари мазмун жиҳатидан бир-биридан ажратиб бўлмайдиган бир бутунликни ҳосил қилганлиги боис, китобхон мутолаа жараёнида матнни расмлар билан биргаликда қабул қилгандагина, асарга ҳаққоний баҳо бера олиши мумкин. Коикава Харумачи (1744-1789) 「金々先生榮花夢」 (“Жаноб Кинкиннинг фаровонлик тўғрисидаги туши”, 1775), Санто Кёдэн (1761-1816) 「御存商売物」 (“Сиз билган олди-сотди маҳсулотлари”, 1782), 「江戸生艶気樺焼」 (“Эдолик енгилтакнинг саргузаштлари”, 1785), Оота Нанпо (1749-1823) 「手練偽なし」 (“Зарарсиз ёлғоннинг йўқлиги”, 1786), Хосэидо Кисанжи (1735-1813) 「文武二道万石通」 (“Фуқаролик ва ҳарбийлик йўлининг янчиш ускунаси”, 1788) каби асарлари билан кибёши япон шаҳар адабиёти саҳифаларидан ўзига хос ўрин эгаллади.

XIX асрнинг биринчи ярмида гэсаку насрининг яна бир жанри – хажвий-саргузашт ва маиший ҳаётнинг ранг-баранг тасвирлари билан тўлдирилган хажвий романлар – “коккэибон” (тарж. “ҳажвий китоб”) китобхонлар орасида кенг тарқалди. Мазкур жанрнинг моҳиятан халқчил бўлган намуналари ўрта аср кичик хажвий пьесалари – “кёгэн” фарслари, XVII-XVIII асрнинг пародияга (асосан мумтоз хитой ва япон адабиётига нисбатан) асосланган насрий жанрлар, Ихара Сайкаку ҳикоянавислиги анъаналарини давом эттиради. Ҳазил-мутойиба ўткир сўз ўйни, латифа ва ижтимоий меъёрлар доирасидан четга чиққан

учинчи қатлам вакиллари тўғрисидаги қиссаларга асосланувчи коккэибонлар асосан серияли нашрга мўлжалланган бўлиб, асарнинг давом эттирилиш ёки эттирилмаслиги унинг китобхонларга қай даражада маъқул келганлиги билан белгиланган.

Ўша даврнинг жонли халқ тилида яратилган бир қатор дурдона коккэибон асарлари Жиппэншя Икку (1765-1831) ва Шикитэй Санба (1776-1822) кабилар ижодининг маҳсулидир. Хусусан, Токайдо бўйлаб ғарбга йўл олиб, турли хил кулгили вазиятларни бошидан кечирган ҳолда Исэ ибодатхонасида зиёрат, Киото ва Осака шаҳарларида эса саёҳат қилган Яжиробэй ва Китахачи исмли икки эдолик ҳақидаги Иккунинг 12 жилдли 「東海道中膝栗毛」 (“Токайдо катта йўли бўйлаб пиёда саёҳат”, 1802-1809) саргузашт романи, Санбанинг Эдо шаҳридаги ўрта аср жамоат ҳаммомларига келган оддий одамлар тўғрисидаги қиссаларни ҳикоя қилувчи 9 жилдли 「譚話浮世風呂」 (“Замонавий ҳаммомлардаги кулгили қиссалар”, 1809-1813) номли маиший хажвий романи коккэибоннинг жанр хусусиятларини ўзида тўлиқ намоён этади.

1790-йилларда шярэбон одоб-ахлоқ меъёрларига зид маззуларни ёритганлиги туфайли ҳукумат буюриғи билан нашр эттирилиши таъқиқланилганидан сўнг, XIX асрнинг биринчи ярмида “коккэибон” билан бир вақтда ўзида “нинжэбон” (тарж. “ҳис-туйғулар тўғрисидаги китоблар”) жанри тарқалди. Ўзида ишқий қисса ва роман жанрларини мужассамлаштирган “нинжэбон” омадсиз енгилтак эркакнинг “кувноқ кўчалар”даги саргузаштлари тўғрисида ҳикоя қилувчи шярэбонлар асосида юзага келган эди. Шундай бўлсада, “нинжэбон” бир қатор жиҳатлари билан шярэбондан тубдан фарқланади. Хусусан, “ҳис-туйғулар тўғрисидаги қиссалар”нинг шярэбон китобларидан ажратиб турувчи асосий жиҳат асар мавзусида севги-муҳаббат туйғуси масаласининг биринчи планга олиб чиқилганлиги ҳисобланади.

Нинжэбонда ҳам “кувноқ кўчалар”ининг урф-одатлари қизиқарли ва ифодали тасвирлансада, уларда кулгили эмас, аксинча ҳаяжонли, жиддий оҳанг устунлик қилади. Янада аниқроқ айтганда, урғу ишқий саргузаштларнинг баёнига эмас, асосан қаҳрамонларнинг ҳис-туйғулари ва кечинмаларининг тасвирига берилади.

Агар шярэбон қаҳрамони учун севиб қолиш беадабликнинг энг юқори кўриниши бўлса, нинжэбонда қаҳрамон южэни нафақат севишга, балки унга уйланишга ҳам қодир. Шярэбонда гавдаланадиган южэларнинг образи бир қолипда яратилиб, бу турдаги аёллар маҳмадона эркакларни писанд қилмайди, ҳатто қўнгилларига усталик билан йўл топа олган эркакларга нисбатан ҳам соф муҳаббат ҳиссини деярли туймайди. Нинжэбон муаллифлари аксинча, аёл қаҳрамонларига муайян бир аниқ, уларнинг феъл-атвориғагина хос бўлган жиҳатларни баҳш этади. Ушбу аёл қаҳрамонларнинг ҳар бири ўз севгилисини чин қалбдан

севади, унга нафақат содиқ, балки уни ўзга аёллардан ҳам рашқ қилади. Эркак қахрамонларга келсак, аёллар улар учун барини қурбон қилишга тайёр. Бироқ, одатда қўлидан ҳеч нарса келмайдиган, тирикчилик учун пул ишлаб топишга қодир бўлмаган ва мухлисаларидан пул қабул қилишга уялмайдилан бундай эркакларни қахрамон деб айтиш қийин. Шундай бўлсада, севги-муҳаббат борасида улар анча тажрибали. Қолган масалаларда ниҳоятда хотиннамодирлар. Мисол учун, жинойтчилар тажовуз қилганда, бундай эркак қахрамонлар уларга қарши курашишга қурби етмайди. Мазкур ҳолат аёл қахрамонларни ҳафсаласини заррача ҳам пир қилмайди, аксинча, эркакдаги кучсизлик аёл қахрамонларда муҳаббат туйғусининг янада кучайишига сабаб бўлади .

Нинжэбоннинг мазмун ва услубидаги бу каби ўзига хос жиҳатлар, ушбу асарларнинг янги китобхонлар аудиториясига қаратилганлиги билан изоҳланади. Агар шярэбон “қувнок кўчалар”нинг ҳаёти ва урф-одатидан ҳабардор бўлган эркак китобхонларга мўлжалланган бўлса, “ҳис-туйғулар тўғрисидаги қиссалар” Кабуки театри билан қизиққан ва ишқий мавзудаги пьесалардаги романтик кайфиятни китоблардан топишга интилган самурайлар ёки ўзига тўқ савдогарлар оиласига тегишли аёлларга атаб ёзилар эди. Ушбу янги китобхонлар ўз севгисига содиқ, дўстларига нисбатан мурувватли, ҳар қандай вазиятда яқинлари учун ўз бахтини қурбон қилишга тайёр аёллар ҳақидаги қиссаларни айниқса ҳуш кўрар ва айнан шундай аёл қахрамонлар тимсолида ўзларини кўрар эдилар .

Шярэбондан фарқли ўлароқ, нинжэбон муаллифлари ўз қахрамонларининг камчиликларига урғу бермайди, аксинча иложи борича уларга, хусусан, аёлларга ачиниш ҳисси билан ёндашади. Мазкур жанрдаги асарларда дунёвий ҳаёт ва хурсандчиликларнинг фонийлиги билан боғлиқ буддавийлик ғояси эмас, севги ва муҳаббатга содиқлик қахрамонларга барча қийинчиликларни енгиб ўтишга, бахтга етишга имкон бериши тўғрисидаги қисса сюжетни шакллантирувчи асос сифатида хизмат қилади.

Нинжэбон жанрида ижод қилган Хана Санжи (1790-1858) 「蘭蝶記」 (“Бинафша ранг капалак тўғрисида қайдлар”, 1824), 「廓雜談」 (“Қувнок кўчалар тўғрисида турли қиссалар”, 1826), Тамэнага Шунсуи (1790-1843) 「春色梅兒譽美」 (“Севги-муҳаббатнинг олхўри тақвими”, 1832-1833), 「春色辰巳園」 (“Баҳор гуллари ёки жанубий Шарқдаги боғ”, 1833-1835) асарлари билан ўша давр шаҳарлик япон китобхонлари орасида шуҳрат қозониб, гэсаку адабиётида ўз номларини қолдирган.

Навбатдаги “ёмихон” (тарж.“мутолаага мўлжалланган китоблар”) жанри гэсаку адабиётининг энг жиддий жанрларидан саналади. Мазкур атама асосий урғу қиссанинг баёнига берилган асарларни бундай бўлмаган асарлардан ажратиш учун қўлланилган. Бу турдаги китоблар бир қатор енгил асарлар қаторида гэсаку туркумига киритилган бўлишига

карамай, ёркин намоён бўлган дидактизми билан енгилтабиат характердаги кибёши ва шярэбон кабилардан кескин фарқ қилган.

Ёмихон ўзида япон қахрамонлик эпослари, руҳлар ва бошқа ғаройиботлар тўғрисидаги ҳикоялар тўпламларининг анъаналарини, шунингдек, сўзлашув тилида яратилган XIV аср хитой адабиётининг дурдона асарлари – 「三國演義」 (“Уч қироллик”), 「水滸傳」 (“Дарё кўлтиғлари”) романларининг бир қатор жиҳатларини мужассамлаштирганлиги билан характерланади.

Иэроглиф ва китойча ўзлашма сўзлар – “канго”лардан фойдаланилган ҳолда нисбатан адабий тилда ёзилган ёмихон намуналари хитой ва япон тарихий манбалардан келтирилган парчалар билан тўлдирилган бўлиб, муаллиф ушбу парчаларнинг ҳар биридан муайян бир ўғитни олишни ва тегишли хулоса чиқаришни ўзининг бурчи деб билган. “Мутолаага мўлжалланган китоблар” жанр нуктаи назаридан кўпроқ қахрамонлик романлари тўғри келиб, сулоласининг шон-шуҳрати, қуч-қудратини тиклашга интилаётган ўрта аср афсонавий жангчиларининг қахрамонликлари ва саргузаштларининг тасвири кабилар XX асрга тегишли мазкур турдаги асарларнинг асосий мавзуси бўлиб хизмат қилган.

Аксарият ёмихон намуналарининг сюжет чизиғига назар ташласак, ҳикоя қилинаётган воқеалар ҳарбий феодалликлар ўртасидаги тинимсиз ички урушлар палласи, яъни Муромачи даври(1338-1573)га тегишли бўлиб, муаллифлар айниқса конфуцийликдаги одоб-ахлоқ тамойилларининг амалдаги ёркин намунаси сифатида келтириш мумкин бўлган самурайлик идеалларини мадҳ эканлигини кузатамиз.

Ёмихон муаллифлари ўзларини шунчаки ёзувчи эмас, балки конфуцийлик анъаналарига монанд ҳолда ўз ижодлари билан яхшиликни уйғотишга, ёмонликлардан огоҳ этишга бел боғлаган тарбиячи деб ҳисоблаганлар. Мазкур ҳолат ёмихон жанридаги инсон образини яратиш тамойилларининг шаклланишида муҳим аҳамият касб этди. Шу боис, асарларда муаллиф учун қахрамонларнинг рамзий ва ахлоқий қиммати масаласи, уларнинг муайян бир характер сифатида қай даражада ҳаётий аниқликда реал акс эттирилганлиги масаласиданда муҳим бўлган.

Ёмихон жанрида фаолият олиб борган энг истеъдодли адиб мақоми ҳақли равишда 「椿説弓張月」 (“Камаяётган ой ҳақида ажойиб қисса”, 1806-1811) ва 「南総里見八犬伝」 (“Сатомилик саккиз ит қиссаси”, 1814-1841) номли романларнинг муаллифи саналган Такизава Бакин(1767-1848)га тегишли.

Гэсаку адабиётининг сўнгги жанри кибёши асарларнинг истеъмолдан чиқиши натижаси ўлароқ уларнинг ўрнида юзага келган “гокан” (“рисолаланган нашрлар”) ҳисобланади. Мазкур атаманинг юзага келиши ушбу жанрдаги китобларнинг нашр

эттирилиш шакли билан чамбарчас боғлиқ бўлиб, гокан намуналари ҳар бири бешта икки саҳифали беш рисоладан ташкил топувчи ва бир-бири билан ўзаро боғланган бир муқовали китоб ҳолатида сотилган . Қўринишидан кибёшига жуда ўхшаш бўлган гоканларда ҳам бадий матннинг вертикал сатрлари одамларнинг расмларни ўраб олган ҳолда китоб варақларига ўта усталик билан киритилган. Мазкур асарларнинг катта ҳажми нафақат шаклни ўзгаришига олиб келди, балки умуман бошқа мавзулар қўлампидан ташкил топган мазмунни юзага келишига сабаб бўлди. Хажвий кибёшидан фарқли ўлароқ, гокан асосан қонли қасос – “катакиучи” урф-одати билан боғлиқ фожиали воқеаларни ёритишга бағишланган эди. Бироқ, қонли қасос аксарият ҳолларда асосий мавзу сифатида намоён бўлсада, гокан китоблари орасида ибратли насиҳатомус, руҳлар тўғрисидаги қиссаларни ёриб берувчи ва мумтоз асарларнинг кулгили адаптацияси (мумтоз асарларга ишланган пародия асарлар) сифатида яратилган намуналарини топиш мумкин

XIX асрнинг бошида китобхонлар оммасининг қонли қасос тўғрисидаги асарларга нисбатан ўсиб бораётган эҳтиёжини қондириш мақсадида деярли барча илғор ёзувчилар гокан жанрига мурожаат қилдилар. Санто Кёдэн кибёши асарлари 1791-йилда ҳокимият томонидан тақиқлаб қўйилганидан сўнг, 1807-йилдан ўша даврнинг уста рассомлари билан ҳамкорликда гокан намуналарини яратишга бел боғлади . Кёдэн тахминан тўқсонга гокан асарларини яратган бўлиб, уларнинг барчаси китобхонлар орасида шуҳрат қозонган. Кёдэндан ташқари, унинг укаси Санто Кёзан ва Такизава Бакин ҳам гокан жанридаги бир қатор мукамал асарларнинг муаллифларидир. Бироқ, гоканнинг юксак намунаси шубҳасиз 「修紫田舎源氏」 (“Соҳта Мурасаки ва қишлоқи Гэнжи”, 1842) романи бўлиб, унинг муаллифи – Рютэй Танэхико (1783-1842) мазкур жанрнинг энг етук ва машҳур намоёндаси саналади.

Гувоҳи бўлганимиздек, XVIII аср иккинчи ярми ва XIX аср ўрталаридаги япон насрий адабиёти ўзининг халқчиллиги ва жанрларнинг ранг-баранглиги билан ҳарактерланади. Хулоса ўрнида шуни айтиш мумкинки, гэсаку адабиёти япон шаҳарларида истиқомат қилган учинчи қатлам вакиллари томонидан яратилиб, ушбу қатламнинг диди, кизиқишлари, ташвишлари, диний, мафкуравий дунёкараши, ҳаётий қадриятларини ўзида тўлақонли мужассамлаштирди ва халқ оммасида кенг тарқалди. Жонли халқ тилида битилган ушбу шаҳар насрий адабиёти ўша давр шаҳарликлар маиший ҳаётининг турли манзараларини кулгили оҳангларда бадий акс эттирган кўзгуга айланди. Ўтмиш адабиётга мурожаат қилиш анъанасининг сақланиб қолганлиги, ушбу адабиётнинг мумтоз ва янги давр япон адабиёти ўртасида мавжуд бўлган муҳим бўғин сифатидаги ўрнини таъминлаб берган эди.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Кин Д. Японская литература XVII – XIX столетий. М.: Наука, 1978. – 441 с.
2. Кирквуд К. П. Реннесанс в Японии. – М., Наука, 1988. – 303 с.
3. Рехо К. Проза: [Японская литература: История всемирной литературы. Т. 5. Раздел десятый. Глава первая] // История всемирной литературы: В 8 томах / АН СССР; Ин-т мировой лит. им. А. М. Горького. — М.: Наука, 1983—1994. — На титл. л. изд.: История всемирной литературы: в 9 т. Т. 5. — 1988.
4. 中村幸彦 (1982) 「中村幸彦著述集〈第 5 卷〉近世小説様式史考」中央公論者. – 486 p.
5. 中村幸彦 (1987) 「中村幸彦著述集〈第 4 卷〉近世小説史」中央公論者. – 553 p.
6. 秋山虔・三好行雄 (1983) 「日本文学史」文英堂. – 232 p.